

GRAMMATICA: TEKSTNIVEAU	Anaforen	Er is een probleem. <u>Dit</u> valt niet te ontkennen. (foutief gebruik vooruitverwijzende dit in plaats van terugverwijzende dat) ... kennen we ook allemaal Twitter, Netlog, Myspace. Op <u>deze</u> sites is het makkelijk nieuwe mensen te leren kennen. (foutief gebruik vooruitverwijzende deze in plaats van terugverwijzende die)
	Foute links	... dat een 13-jarige op zo'n netwerksites zit. <u>Ze</u> kennen nog te weinig van het internet.
	Introductie nieuwe referent	<u>die</u> sites (de term site is nog niet in de voorafgaande tekst gebruikt)
	Voegwoord: nevenschik-kend	Eerst zei ik dat ik er niet aan verslaafd zou worden. <u>Maar</u> om eerlijk toe te geven ...
	Voegwoord: onderschik-kend	Hij deed dat <u>doordat</u> ze boos zou worden
	Voegwoordelijk bij-woord	Die mensen komen niet meer buiten en <u>daarentegen</u> hebben ze geen vrienden meer.
	Betrekkelijk voornaam-woord	het meisje <u>die</u> daar loopt
	Voornaamwoordelijk bijwoord	Hij maakte fouten <u>waarbij</u> hij zijn werk verloor
STIJL	Spreektaal	Dit impliceert ook dat er kwaadwillige gebruikers van deze gegevens gebruik <u>ehm</u> ik bedoel <u>misbruik</u> kunnen maken.
	Formeel taalgebruik	... in de val lopen van zo'n mannelijk <u>persoon</u> .
	Repetitief	De mensen De mensen ... De mensen ...
	Denkproces	[mening]. Dus misschien is dat al een achterhaalde mening.
	Paraverbaal	Facebook en Netlog zijn aldus <u>dé</u> bekendste netwerksites

Bijlage 2

Voorstelling onderzoek

De overheid is geïnteresseerd in de impact van sociale netwerksites zoals Facebook, MySpace, Netlog, ... op het maatschappelijk leven. In het kader van dit onderzoek worden een 300-tal eerstejaarsstudenten van de KHLeuven bevraagd.

Onderzoeksopdracht

Jij bent journalist bij een krant. Je hebt de opdracht gekregen een kritisch artikel te schrijven over het gebruik en de impact van sociale netwerksites. Geef jouw mening weer in een samenhangende en gestructureerde tekst van 500 woorden. Overtuig je lezers van jouw standpunt, dat zowel positief als negatief kan zijn. Je beschikt over 60 minuten om je mening te formuleren. Hiervoor mag je alle hulpmiddelen gebruiken.

Duiken in een taalbad; onderzoek naar het gebruik van doeltaal als voertaal

ANNELIES HAIJMA

Taaldocenten streven ernaar de vreemde taal zo te onderwijzen, dat de leerlingen deze zelfstandig kunnen gebruiken en zich kunnen redden tijdens een verblijf in een land waar de doeltaal gesproken wordt. In de praktijk ervaren docenten dat het ERK-streefniveau (voor spreekvaardigheid en gespreksvaardigheid) vaak niet wordt gehaald; de productieve vaardigheden van de leerlingen blijken onvoldoende. Vaak is, zowel onder docenten als onder leerlingen, een zekere mate van frustratie merkbaar als na jaren van vreemdetalenonderwijs de leerlingen nog onvoldoende in staat blijken te zijn zich te uiten in de doeltaal. Mijn onderzoek richt zich op het gebruik van het doeltaal-voertaal-principe in het vreemdetalenonderwijs. Aan de orde komen de mate waarin de doeltaal wordt gebruikt, de invloed van het doeltaalgebruik van de docent op het doeltaalgebruik van de leerling, en de visie van docenten en leerlingen op het doeltaal-voertaal-principe. Het onderzoek toont aan dat docenten het doeltaal-voertaalprincipe slechts in beperkte mate hanteren. Zowel docenten als leerlingen staan positief tegenover het gebruik van de doeltaal als voertaal tijdens de les.

In het vreemdetalenonderwijs wordt het belang van immersie-onderwijs en natuurlijke taalverwerving onderschreven, waarbij de leerlingen zoveel mogelijk 'ondergedompeld' worden in het taalbad'. Bij dat onderdompen past het actief gebruiken van de doeltaal: het gebruik van de doeltaal als voertaal heeft een positief effect op het aanleren van een vreemde taal (Jans & Rouse-Malpat, 2010). Maar hoe wordt het doeltaal-voertaalprincipe nu in de dagelijkse lespraktijk toegepast en welk effect heeft het doeltaalgebruik van de docent op dat van de leerlingen?

Immersie-onderwijs en natuurlijke taalverwerving

Wat wordt verstaan onder het gebruik van de doeltaal als voertaal? Hiermee wordt bedoeld: het tijdens de les spreken in de te leren vreemde taal door zowel docenten als leerlingen. Aan het doeltaal-voertaalprincipe ligt het immersie-onderwijs (Johnson & Swain, 1997) ten grondslag; een didactiek voor het leren van een taal, waarbij sprake is van volledige onderdompeling in de taal. Deze onderdompeling vindt zijn oorsprong in de natuurlijke

taalverwerving (Verhallen & Walst, 2007): de manier waarop kinderen hun moedertaal leren. Kinderen leren hun moedertaal door de klanken, woorden en zinnen die ze om zich heen horen te imiteren. Vervolgens zullen zij proberen na te gaan hoe taal in elkaar zit. Zij gaan op zoek naar regelmatigheden in de taal en bedenken aan de hand hiervan eigen *creatieve taalconstructies*, die zij in de praktijk toepassen in diverse contexten. De *interactie* die ontstaat, vormt een belangrijke schakel binnen de taalverwerving. Ouders voorzien kinderen niet alleen van taalaanbod, ze spelen ook in op de taalbehoefte; ze stemmen hun taalgebruik af op het taalniveau van de kinderen. Dit afstemmen van taal (*fine-tuning*) zorgt ervoor dat kinderen continu taal bijleren. Kenmerkend voor de onderdompeling in het taalbad bij het verwervingsproces van de moedertaal is dat eerst de mondelinge vaardigheden worden verworven, waarna wordt kennisgemaakt met het schrift (lees- en schrijfvaardigheid).

Het principe van natuurlijke taalverwerving is omgezet in twee hypothesen voor het leren van een taal. In de eerste plaats is er een *inputhypothese*, geformuleerd door Stephen Krashen (1985). Deze hypothese gaat ervan uit dat een goed afgestemd en begrijpelijk taalaanbod (*comprehensible input*) noodzakelijk is voor taalverwerving. Hij stelt dat mensen geen taal verwerven door bewust regels te leren, maar door boodschappen te begrijpen via het ontvangen van begrijpelijke input. Met begrijpelijke input worden taaluitingen bedoeld die net boven het eigen taalniveau liggen. Bovendien is belangrijk dat de taaluitingen een zinvolle betekenis hebben; de docent kan, door zelf gebruik te maken van de doeltaal als voertaal in de les, de leerlingen laten inzien dat de taal geen doel op zich is, maar een communicatiemiddel, waarin de boodschap voorop staat.

In aanvulling op de inputhypothese van Krashen formuleerde Merrill Swain (2005)

een *outputhypothese*. Swain stelt in haar outputhypothese dat het zelf produceren van taal eveneens een belangrijk onderdeel is van het taalverwervingsproces. Taalleerders moeten, naast het ontvangen van input, de gelegenheid krijgen de taal te gebruiken om zichzelf uit te drukken. Door het produceren van taal worden taalleerders zich bewust van hun incompetentie (gebrek aan taalvaardigheden). Dit proces wordt *noticing* genoemd.

Het combineren van deze twee hypothesen houdt voor de taaldocenten in dat ze enerzijds voldoende begrijpelijke input moeten aanbieden en anderzijds de leerlingen de gelegenheid moeten geven output te produceren. Deze twee aspecten van het taalverwervingsproces, die ook terug te vinden zijn in 'de schijf van vijf' voor het vreemdetalenonderwijs, opgesteld door Westhoff (2008), vormen tevens de kern van het doeltaal-voertaalprincipe in het voortgezet onderwijs.

Opzet van het onderzoek

Onderzoeksvragen

In het onderzoek ligt de nadruk op twee aspecten van het doeltaal-voertaalprincipe. Onderzocht wordt in welke mate taaldocenten en leerlingen de doeltaal als voertaal gebruiken en hoe zij staan tegenover het doeltaal-voertaalprincipe. Het onderzoek beoogt de bewustwording met betrekking tot het gebruik van het doeltaal-voertaalprincipe te vergroten, waardoor taaldocenten het eigen doeltaalgebruik en dat van de leerlingen onder de loep nemen en verder ontwikkelen. Op dit terrein is in Nederland eerder onderzoek gedaan door onder meer Haamberg (zie Haamberg 2008a en 2008b; zie ook Kwakernaak 2007).

Onderzoeksinstrumenten en -populatie

Het onderzoek is uitgevoerd in het voorjaar van 2011 op één school voor havo/vwo. Er

is gekozen om gebruik te maken van drie verschillende onderzoeksinstrumenten: lesobservaties, leerlingenenquête en docentenenquête. Het doeltaalgebruik is onderverdeeld in zeven verschillende domeinen: opening en afsluiting van de les, organisatorische mededelingen, behandelen van lesstof en opdrachten, grammatica-uitleg, complimenten, waarschuwingen en social-talk (koetjes en kalfjes). Deze onderverdeling in domeinen is gemaakt in navolging van Haamberg (2008a).

Lesobservaties

Om inzicht te krijgen in hoeverre docenten de doeltaal als voertaal hanteren in hun les, hebben er in 21 klassen lesobservaties plaatsgevonden bij 13 docenten uit verschillende talensecties: Engels (4), Frans (5), Duits (3) en Spaans (1). De observaties zijn uitgevoerd bij willekeurig gekozen klassen uit de leerjaren 1 t/m 4 havo en 1 t/m 5 vwo. De examenklassen zijn in het onderzoek buiten beschouwing gelaten om logistieke redenen. Om de resultaten niet te beïnvloeden, zijn de docenten vooraf niet op de hoogte gesteld van het doel van de observaties. Tijdens de observaties is gebruik gemaakt van een observatieformulier (bijlage 1), dat gefungeerd heeft als leidraad voor het meten van het doeltaalgebruik door docenten. Dit observatieformulier omvat de zeven hiervoor genoemde domeinen waarbinnen de doeltaal als voertaal gehanteerd kan worden tijdens de les.

Leerlingenenquête

Om vast te stellen hoe de leerlingen denken over het doeltaal-voertaalprincipe, hoe ze het gebruik van de vreemde taal ervaren en hoe de leerlingen het gebruik van de doeltaal door de docent inschatten, is een enquête gehouden. De enquête is afgenomen onder 131 havo- en vwo-leerlingen uit de eerste vijf leerjaren. De geënquêteerde leerlingen zijn willekeurig gekozen uit de geobserveerde klassen.

In tabel 1 is per taal een overzicht te vinden van het aantal leerlingen en enquêtes. Een geënquêteerde leerling kan meerdere talen volgen, afhankelijk van het leerjaar, het niveau en het gekozen profiel (voor de leerlingen in de bovenbouw). Engels is een verplicht vak en wordt door alle leerlingen gevolgd. Naast Engels volgen alle geënquêteerde leerlingen minimaal één andere vreemde taal. De taal die naast het Engels het meest gevolgd wordt, is Frans, gevolgd door Duits. Duits wordt in het eerste leerjaar niet gegeven; Spaans is een keuzevak in de bovenbouw.

TAAL	AANTAL LEERLINGEN
Engels	131
Duits	69
Frans	114
Spaans	11
Totaal	131

Tabel 1: Overzicht van het aantal geënquêteerde leerlingen per taal

Gekozen is voor het gebruik van een schriftelijke vragenlijst met zowel open als gesloten vragen (bijlage 2), aangezien hiermee in korte tijd een groot aantal leerlingen bevroegd kan worden.

Docentenenquête

Ook onder de taaldocenten is een enquête (bijlage 3) afgenomen. Deze enquête is bedoeld om te inventariseren hoe docenten denken over het doeltaal-voertaalprincipe, en in welke mate en hoe dit principe tijdens de les wordt vormgegeven. De enquête is uitgedeeld onder alle 25 mvt-docenten; 15 docenten hebben de enquête ingevuld.

Data-analyse

Bij alle drie de instrumenten is gewerkt met hetzelfde puntenwaarderingssysteem in een bereik van 5 (geheel in de doeltaal) tot 1 (geheel in de moedertaal). Door in het gehele onderzoek dezelfde puntentelling aan te houden, wordt het mogelijk de resultaten van verschillende losse onderzoekscomponenten met elkaar te vergelijken. Bij iedere observatie en enquête zijn per domein punten toegekend voor het doeltaalgebruik. Op basis van de toekenning van de punten, zijn er gemiddelden berekend met betrekking tot het gebruik van de doeltaal per docent, per sectie en per domein. Aan de hand van de gemiddelden is een beoordelingsschema opgesteld waarmee het gebruik van de doeltaal kan worden gemeten en vergeleken (tabel 2).

4,5 tot 5,0 punt	geheel in de doeltaal
3,5 tot 4,5 punt	grotendeels in de doeltaal
2,5 tot 3,5 punt	half in de doeltaal / half in het Nederlands
1,5 tot 2,5 punt	grotendeels in het Nederlands
1,0 tot 1,5 punt	geheel in het Nederlands

Tabel 2: Beoordelingsschema doeltaalgebruik

Resultaten

Doeltaalgebruik docenten

De resultaten naar het doeltaalgebruik van de docenten zijn in de figuren 1 tot en met 3 weergegeven.

Het doeltaalgebruik van de docenten beperkt zich voornamelijk tot de domeinen *opening en afsluiting van de les*, *organisatorische mededelingen* en *complimenten*. In het domein *grammatica-uitleg* wordt de doeltaal het minst gebruikt. De docenten verklaren dat dit verband houdt met de moeilijkheid en de geschiktheid van het onderwerp. Bij *grammatica* moet de over te brengen boodschap in

de eerste plaats duidelijk zijn.

Tijdens de observaties is ook gebleken dat er een verschil is in het gebruik van de doeltaal in de verschillende leerjaren en niveaus: in de bovenbouw (gemiddelde score van 3,6) wordt de doeltaal door docenten meer gebruikt dan in de onderbouw (gemiddelde score van 2,1). Het gebruik van de doeltaal in vwo-klassen (gemiddelde score van 3,1) ligt hoger dan in havo-klassen (gemiddelde score van 2,4). Uit alle drie de onderzoeksinstrumenten komt naar voren dat het doeltaalprincipe het meest bij Engels gehanteerd wordt. Dat komt overeen met de algemene verwachting, aangezien Engelse uitdrukkingen niet meer weg te denken zijn in onze taal. Dit maakt dat leerlingen al een zekere basis hebben van de Engelse taal, waardoor het voor zowel docenten als leerlingen gemakkelijker wordt Engels als voertaal te hanteren.

Het is opvallend dat leerlingen (gemiddelde score van 2.0) het doeltaalgebruik bij Spaans veel lager inschatten dan uit de observatie bij de lessen Spaans (gemiddelde score van 3.6) blijkt (figuur 1 en figuur 2). De leerlingen hebben aangegeven in hoeverre ze de docent begrijpen als deze in de doeltaal spreekt. Ongeveer 85% van de leerlingen kan het Engels van de docent vaak tot altijd volgen. Voor Duits is dit 34,8%, voor Frans 27,2% en voor Spaans slechts 9,1%.

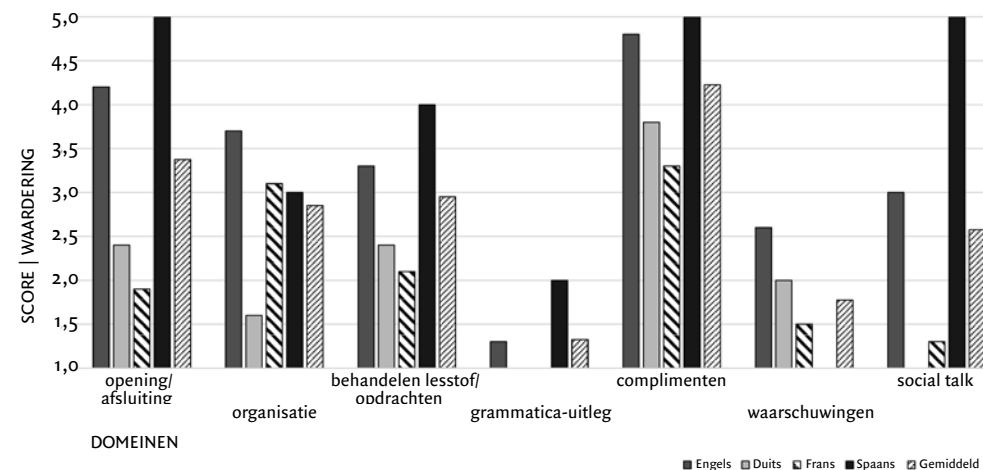
Doeltaalgebruik leerlingen

De leerlingen merken op dat ze, in en buiten de les, in zeer beperkte mate zelf de doeltaal gebruiken. Zowel bij Duits, Frans als Spaans geeft ruim 60% van de leerlingen aan de vreemde taal niet tot nauwelijks te hanteren. Bij Engels ligt dit percentage op ruim 40%. Als de leerlingen de doeltaal gebruiken, is dit voornamelijk bij het voorlezen of binnen geleide spreekopdrachten. Van vrije taalproductie is nauwelijks sprake. De geringe vrije taalproductie van leerlingen kan deels gekop-

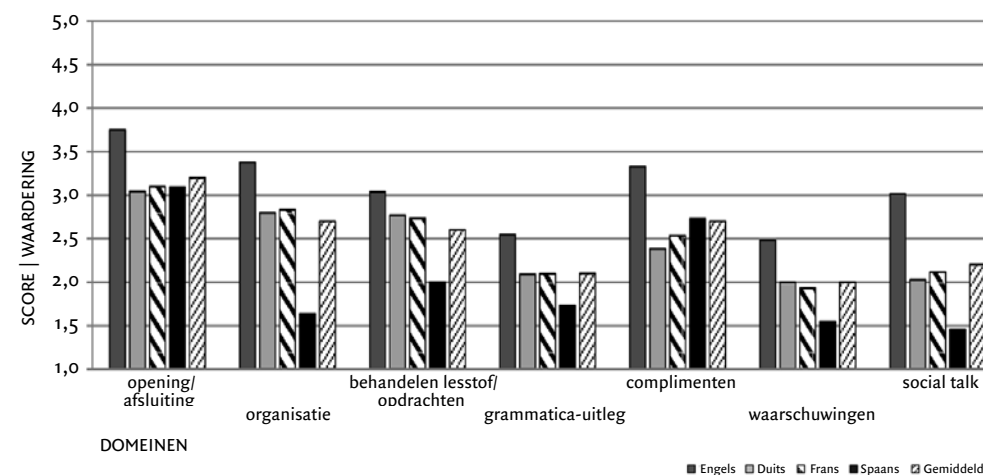
peld worden aan spreekangst: één derde van de geënquêteerde leerlingen geeft aan spreekangst te ervaren. Deze angst kan volgens de leerlingen weggenomen worden door meer nadruk te leggen op spreekvaardigheid. Hierbij moet de nadruk gelegd worden op de inhoud van de boodschap in plaats van op de fouten (Van Gisbergen, 2011).

Meningen doeltaal – voertaalprincipe

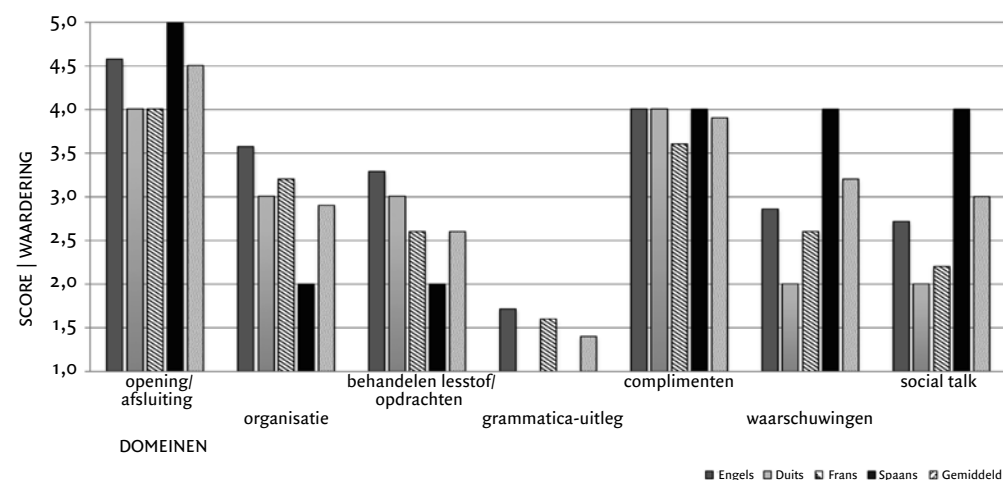
De geënquêteerde taaldocenten zien het doeltaal-voertaalprincipe unaniem als een belangrijk principe binnen het vreemdetalenonderwijs. Dit didactische principe is goed voor de ontwikkeling van de verschillende vaardigheden en vergroot tevens de taalvaardigheid van de leerlingen. De

Figuur 1. Overzicht doeltaalgebruik van docenten, waargenomen tijdens de observaties

Figuur 2. Overzicht doeltaalgebruik van docenten volgens de leerlingen

Figuur 3. Overzicht doeltaalgebruik door docenten volgens de docenten

docenten beschouwen het doeltaalgebruik als een uitdaging voor zowel de leerlingen als voor zichzelf. Ze zijn van mening dat het doeltaalgebruik niet beperkt moet blijven tot het gebruik door de docent; ook de leerlingen moeten gestimuleerd worden de doeltaal te gebruiken. De leerlingen delen de mening van de docenten: 65% van de ondervraagde leerlingen hecht belang aan het gebruik van de doeltaal door de docent. Ze zijn van mening dat hun taalvaardigheid vergroot zal worden als de docent communiceert in de doeltaal. De overige 35% staat niet negatief tegenover het doeltaalgebruik. Wel vreest zij voor een daling van de begrijpelijkheid en daaraan gekoppeld een stagnatie in het taalverwervingsproces. Leerlingen vinden het doeltaalgebruik van de docent leerzaam, uitdagend, interessant maar ook moeilijk. Slechts een enkeling beoordeelt het als saai en onzinnig. Twee derde van de leerlingen geeft aan dat het doeltaalgebruik van de docent een voorbeeld vormt en het eigen doeltaalgebruik stimuleert. Het zelf moeten spreken in de doeltaal

tijdens de les vinden leerlingen moeilijk maar leerzaam en uitdagend.

Zowel docenten als leerlingen ervaren belemmeringen in het gebruik van de doeltaal. De docenten geven aan dat de doeltaal de boodschap in de weg kan staan, waardoor de kans op miscommunicatie aanwezig is. Verder zou het doeltaalgebruik de verschillen in taalniveau tussen de individuele leerlingen kunnen vergroten, wat ervoor kan zorgen dat zwakkere leerlingen verder 'wegglippen'. Het ontbreken van de noodzaak om in de doeltaal te communiceren (spreekdwang), maakt dat er te eenvoudig overgeschakeld kan worden op de moedertaal. Ook leerlingen ervaren het gebrek aan 'spreekdwang' als een belemmering; het is immers veel gemakkelijker en sneller om in de moedertaal te communiceren. Daarnaast vormt het gebrek aan taalvaardigheid van de leerlingen een belemmering in het zelf hanteren van de doeltaal. Zowel docenten als leerlingen zijn van mening dat duidelijkheid en begrijpelijkheid de prioriteit moeten krijgen boven het gebruik van de doeltaal.

Conclusie

Het onderzoek heeft laten zien dat docenten en leerlingen het doeltaal-voertaalprincipe als meest wenselijke taalverwervingsmethode onderschrijven, maar dat er in de praktijk nog te weinig van terecht komt. Uit de observaties en de enquêtes is gebleken dat de meeste docenten de doeltaal op één of andere manier hanteren tijdens de les. Wel blijft dit doeltaalgebruik vaak beperkt tot enkele domeinen. De domeinen waarin de doeltaal het meeste als voertaal gebruikt wordt zijn: complimenten, opening / afsluiting van de les en de organisatorische mededelingen. De docenten voorzien de leerlingen dus selectief en in beperkte mate van input in de doeltaal. Ook is bij de observaties weinig output geconstateerd: het ontbreken van input door de docent leidt tot weinig output van de leerlingen in de doeltaal. Dit gegeven wordt door de leerlingen onderschreven; ze hanteren ook naar hun eigen mening in zeer beperkte mate de vreemde taal tijdens de les. Mogelijk sluit het huidige taalonderwijs niet aan bij het toepassen van het doeltaal-voertaalgebruik: de nadruk ligt op de receptieve en schriftelijke vaardigheden en als bijproduct volgt de spreekvaardigheid. Het taalonderwijs sluit niet voldoende aan bij de methodiek van natuurlijke taalverwerving.

Het onderzoek geeft aan dat zowel docenten als leerlingen positief denken over het gebruik van de doeltaal als voertaal. Het doeltaalgebruik vergroot de productieve taalvaardigheid van de leerlingen. De geënquêteerde docenten en leerlingen merken hierbij op dat er bij doeltaalgebruik een grotere kans is op verwarring en onbegrip. Er zal een middenweg moeten worden gevonden tussen het gebruik van de doeltaal als voertaal en de begrijpelijkheid van de boodschap.

Het doeltaal-voertaalprincipe wordt door docenten én leerlingen als een uitdaging gezien. De docenten zullen het doeltaalgebruik moeten inpassen in hun lessen, wat

vraagt om de nodige aanpassingen (leergang, lesorganisatie, spreektempo, woordenschat, toetsing enzovoort). De leerlingen zullen zich extra moeten inzetten om de docent te kunnen volgen en om zichzelf te kunnen uiten in de doeltaal. De leerlingen hebben via de enquête aangegeven dat ze deze uitdaging willen aangaan.

Tot slot

Het onderzoek is van beperkte omvang geweest; de resultaten hebben dan ook alleen betrekking op de onderzochte school. Er kunnen geen conclusies worden getrokken voor het moderne vreemdetalenonderwijs als totaal.

De theoretische literatuur geeft als algemeen beeld dat doeltaalgebruik het meest aansluit bij de natuurlijke taalverwerving. Het onderzoek laat zien dat deze theorie binnen de beperkte onderzoekspopulatie wordt onderschreven. Er zijn echter obstakels in de toepassing van het doeltaalgebruik. De voornaamste obstakels die worden genoemd, zijn spreekangst en miscommunicatie.

In zijn algemeenheid geldt dat herhaling de beste leermeester is. Dat gaat hier ook op: gewoon de doeltaal als voertaal gebruiken; de leerlingen onderdompelen in het taalbad. Duw ze af en toe 'kopje onder', maar laat ze niet 'verzuipen'!

LITERATUUR

- Gisbergen, M. van (2011). 'Je n'ose pas'; Spreekangst bij Frans. Geraadpleegd via <http://media.leidenuniv.nl/legacy/je-n-ose-pas-spreekangst-bij-frans.pdf>
- Goossen, P. (2002). Doeltaal = voertaal, maar hoe dan? *Levende Talen Magazine*, 89/3, 8-11.
- Haamberg, R., Hofman, K., Maaswinkel, E., & Rödiger, A. (2008a). Doeltaal = voer-

taal, een handreiking voor mvt-docenten. *Levende Talen Magazine*, 95(1), 5-8.

Haamberg, R. et al., (2008b), Doeltaal = voertaal, voor en tegens. *Levende Talen Magazine*, 95(2), 5-8.

Jans, D., Rouse-Malpat, A. (2010). *Iedereen spreekt hier Frans*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Johnson, R. K. & Swain, M. (1997). *Immersion education: international perspectives*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Krashen, S. (1985). *The input hypothesis: issues and implications*. London: Longman.

Kwakernaak, E. (2007). De doeltaal als voertaal, een kwaliteitskenmerk. *Levende Talen Magazine*, 94(2), 12-16.

Sol, V. L. (2008). Onderdompeling naar effectiever taalonderwijs. *Levende Talen Magazine*, 95(4), 16-19

Swain, M. (2005). *The output hypothesis: Theory and Research*. Handbook of Research in Second Language Teaching and Learning. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Verhallen, M., Walst, R. (2007). *Taalontwikkeling op school*. Bussum: Coutinho.

Westhoff, G. (2008). Een 'schijf van vijf' voor het vreemdetalenonderwijs. Geraadpleegd via <http://igitur-archive.library.uu.nl/ivlos/2007-0920-200359/westhoff-eeen%20schijf%20van%20vijf.pdf>

ANNELIES HAIJMA is werkzaam als docente Frans op het Regius College te Schagen. Met haar scriptie 'Duiken in een taalbad' heeft zij in 2011 de Gerard Westhoff Talendidaktiekprijs gewonnen voor de beste scriptie op het gebied van vreemdetalendidaktiek geschreven door tweedegraads studenten aan Nederlandse lerarenopleidingen. Bovenstaand artikel is gebaseerd op deze scriptie. E-mail: <haa@regiuscollege.nl>.

Bijlage 1: Voorbeelden ingevuld observatieformulier

VAK: FRANS | KLAS: 4VWO

<p>OPENING / AFSLUITING (5) De opening en de afsluiting gaan geheel in de doeltaal. 'Bonjour mesdames et messieurs! On va commencer. Hier, tout le monde n'était pas là, parce qu'il y avait une excursion. J'espère que vous vous êtes amusés.' « Pour la semaine prochaine, il faut apporter deux livres et faire les exercices.'</p>
<p>ORGANISATIE (5) De organisatorische mededelingen verlopen volledig in de doeltaal: 'Aujourd'hui, on passé à la littérature. Hier, on a déjà lu un fragment du livre. Ensuite on a parlé de la Grande Guerre, c'est-à-dire la première guerre mondiale. Qui sait la réponse ? C'est peut-être un meilleur idée de se tourner de façon que vous puissiez mieux regarder le film. Tu peux hausser le son ? Ce n'est pas possible d'avoir les sous-titres en néerlandais ; j'ai déjà essayé à la maison. S'il n'y a pas de sous-titres, on va le regarder comme ça. Les images sont les plus importantes.'</p>
<p>BEHANDELEN LESSTOF / OPDRACHTEN (4) De bespreking van de opdrachten vindt grotendeels in de doeltaal plaats. Naar aanleiding van het filmfragment stelde de docent vragen in het Frans: 'D'abord, on va regarder les premiers 15 minutes du film. Puis vous allez répondre aux exercices numéro 1 et 2. Qui est l'actrice connue qui joue dans ce film? C'est une bonne idée de lire d'abord les questions. C'est un scène important, il faut bien regarder ce qui se passe. Qui peut nommer quelques différences ? De vragen naar aanleiding van het fragment staan in het Nederlands in het boek. De docent stelt deze vragen echter in de doeltaal. De leerlingen mogen in het Nederlands antwoorden op de vragen, maar worden wel gestimuleerd om de doeltaal te gebruiken. Tijdens de bespreking geeft de docent een korte samenvatting van de film/ het fragment (aandacht voor begrip).</p>
<p>GRAMMATICA-UITLEG (-) n.v.t.</p>
<p>COMPLIMENTEN (5) Bij het complimenteren gebruikt de docent uitsluitend de doeltaal: <i>bien, tout à fait, c'est ça</i>.</p>
<p>WAARSCHUWINGEN (GEBODEN EN VERBODEN) (5) Ook de waarschuwingen worden in het Frans gegeven: <i>Ssst, nom, regardez! Nom, s'il te plaît</i>.</p>
<p>SOCIAL TALK (KOETJES & KALFJES) (-) n.v.t.</p>

VAK: ENGELS | KLAS: 3HAVO

<p>OPENING / AFSLUITING (5) De opening van de les verloopt volledig in de doeltaal: <i>Ladies and gents</i>. Evenals de introductie van mij: <i>'Today we have a visitor.'</i> Ook de afsluiting verloopt in de doeltaal.</p>
<p>ORGANISATIE (5) De organisatie van de les wordt geheel in de doeltaal gedaan. <i>'Can you please open your workbook, so I can check if you did your homework', 'Who can tell me the answer?', 'Please raise your hand', 'You're going to make exercise 4 and 5', 'Don't ask questions about the vocabulary, because you can find the words in your sourcebook. Only ask questions about the grammar.'</i></p>
<p>BEHANDELEN LESSTOF / OPDRACHTEN (4) Het bespreken van het gemaakte huiswerk gaat grotendeels in het Engels. Zo af en toe wordt er teruggesproken op het Nederlands, zodat de opdrachten (doel en instructie) voor alle leerlingen duidelijk zijn. <i>'There's another quote, in the same paragraph though.'</i></p>
<p>GRAMMATICA-UITLEG (2) Tijdens de les wordt er aandacht besteed aan twee onderdelen van de grammatica: de woordvolgorde en de plaats van plaats- en tijdsbepalingen. De uitleg wordt gegeven in het Nederlands, waarbij wel gebruik gemaakt wordt van de Engelse termen en voorbeelden op het bord.</p>
<p>COMPLIMENTEN (5) Complimenten worden gegeven in de doeltaal: <i>nice, very good, you're close, but it is not exactly the answer.</i></p>
<p>WAARSCHUWINGEN (GEBODEN EN VERBODEN) (4) De waarschuwingen vinden over het algemeen in de doeltaal plaats: <i>'Why are you so late? I saw you in school half a hour ago.' 'You actually haven't done your homework. You know the drill when you haven't done it.' 'Did you bring a late-note?' 'Pay attention please!'</i>. Maar ook: <i>'Ik ben het nu goed zat.'</i></p>
<p>SOCIAL TALK (KOETJES & KALFJES) (1) De docent spreekt individueel met de leerlingen in het Nederlands (over voetbal, te laat komen en consequenties).</p>

Bijlage 2: Leerlingenenquête

1. Kruis aan welke vakken je volgt:
 Engels Duits Frans Spaans

2. Vind je dat de docent tijdens de les de vreemde taal moet spreken?
 Ja Nee Weet niet

Leg uit: _____

3. Bij welke talen spreekt de docent de vreemde taal (doeltaal) tijdens de les?
 Omcirkel per taal én per lesonderdeel hoe vaak de docent de vreemde taal spreekt:

1 = nooit 2 = soms 3 = regelmatig 4 = vaak 5 = altijd

LESONDERDEEL	ENGELS					DUITS					FRANS					SPAANS				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Opening / afsluiting van de les																				
Organisatie (instructie, opgave huiswerk, etc.)																				
Behandelen stof / opdrachten																				
Grammatica-uitleg																				
Complimenten																				
Waarschuwingen																				
Social talk (koetjes & kalfjes)																				

4. Als de docent de vreemde taal spreekt, begrijp ik hem / haar (Omcirkel het antwoord)

1 = nooit 2 = soms 3 = regelmatig 4 = vaak 5 = altijd

ENGELS					DUITS					FRANS					SPAANS				
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

5. Wat vind je ervan als de docent een vreemde taal spreekt? Je mag meerdere antwoorden aankruisen!

- interessant vermoeiend anders:
 uitdagend leerzaam
 gemakkelijk saai
 moeilijk onzin

6. Spreek je tijdens de les zelf in de vreemde taal? Omcirkel het antwoord

1 = nooit 2 = soms 3 = regelmatig 4 = vaak 5 = altijd

ENGELS					DUITS					FRANS					SPAANS				
1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5

7. Wat zou je ervan vinden als je in de vreemde taal zou moeten spreken tijdens de les?

- interessant vermoeiend anders:
 uitdagend leerzaam
 gemakkelijk saai
 moeilijk onzin

8. Is het voor jou gemakkelijker de vreemde taal te spreken als de docent dat ook doet?

- Ja Nee Weet niet

Leg uit: _____

9. Ben je bang om fouten te maken tijdens het spreken van een vreemde taal?

- Ja Nee Weet niet

10. In geval van Ja: Hoe kan deze angst weggenomen worden?

11. Wat zijn volgens jou de voordelen van het spreken van de vreemde taal (door docenten en leerlingen) tijdens de les?

11. Wat zijn volgens jou de nadelen van het spreken van de vreemde taal (door docenten en leerlingen) tijdens de les?

Bijlage 3: Docentenenquête

1. Wat zijn voor jou de belangrijkste kenmerken van een 'goede' talendocent?

2. Wat is jouw mening over het doeltaal – voertaalprincipe (het gebruik van de vreemde taal als voertaal tijdens de les)?

3. In hoeverre gebruik je de doeltaal als voertaal in de lessen?

Geef per domein aan in welke mate je de doeltaal gebruikt.

	nooit	soms	regelmatig	vaak	altijd
Opening / afsluiting	☐	☐	☐	☐	☐
Organisatie	☐	☐	☐	☐	☐
Behandelen stof/opdrachten	☐	☐	☐	☐	☐
Uitleg grammatica	☐	☐	☐	☐	☐
Compliment	☐	☐	☐	☐	☐
Waarschuwingen	☐	☐	☐	☐	☐
Social talk (koetjes en kalfjes)	☐	☐	☐	☐	☐

4. Wat zijn de redenen dat je de doeltaal in bepaalde domeinen meer / eerder gebruikt dan in andere?

5. Wat zijn voor jou de bezwaren van het gebruik van de doeltaal als voertaal in de les?

6. Wat zijn voor jou de voordelen van het gebruik van de doeltaal als voertaal in de les?

7. Maak je gebruik van een klassentaal*? (graag een exemplaar bijvoegen)

Ja Nee

8. Wat zijn jouw ervaringen?

9. In hoeverre verlang / verwacht je van de leerlingen dat zij de doeltaal zelf ook gebruiken?

10. Op welke manier stimuleer je het doeltaalgebruik van de leerlingen?

11. Uit onderzoek is gebleken dat het leren spreken in de doeltaal gepaard gaat met het (durven) maken van fouten. Het huidige onderwijs rekent echter af op het maken van fouten. Hoe ga je om met fouten die leerlingen maken tijdens het leren spreken in de doeltaal?

Diversiteit in het Nederlandse taalonderwijs in mbo-instellingen

ELINE RAAPHORST

Het onderwijs in de Nederlandse taal in het middelbaar beroepsonderwijs is divers, blijkt uit onderzoek van Raaphorst en Steehouder (2011). Zij hebben vastgesteld dat het Nederlandse taalonderwijs op het mbo zes varianten kent. Deze verscheidenheid gaat terug op de vraag wat goed taalonderwijs is en welke taaldidactiek geschikt is om de Nederlandse taal te ontwikkelen bij mbo-deelnemers met taalachterstand. Moeten de docenten de Nederlandse taal apart aanbieden, of geïntegreerd met de programma's voor de ontwikkeling van de beroepscompetenties van de mbo-deelnemers? Het schema met de zes varianten waarin de conclusies van het onderzoek van Raaphorst en Steehouder zijn samengevat, biedt docenten een instrument waarmee zij de verscheidenheid in het taalonderwijs op de eigen mbo-instelling inzichtelijk kunnen maken.

In 1996 is in het middelbaar beroepsonderwijs een landelijke kwalificatiestructuur ingevoerd, die is geregeld in de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB). Sinds die tijd bieden de mbo-instellingen in Nederland een breed scala aan opleidingen in de sectoren techniek, horeca, zorg en welzijn, economie

en administratie en beveiliging. De deelnemers kunnen op vier niveaus een beroepsopleiding volgen. Zij kunnen kiezen tussen een fulltime opleiding met stages of een combinatie van betaald werken en leren. Voor het brede scala aan beroepsopleidingen is in de WEB vastgelegd aan welke beroepsmatige eisen de mbo-deelnemers moeten voldoen als zij de opleiding hebben afgerond.

Eigen beleid voor Nederlands

Voor het beheersen van de Nederlandse taal zijn er echter geen aparte eisen geformuleerd (Lüken, 1996). Het vak Nederlands is onderdeel van een vak maatschappelijke en culturele vorming. De eisen waaraan de deelnemers moeten voldoen voor beheersing van de Nederlandse taal zijn geïntegreerd in de eisen (eindtermen) voor het beheersen van het beroep. De mbo-instellingen hebben ruimte voor eigen beleid om de Nederlandse taal in de programma's en de examens op te nemen (Goch, 1998). Er is in deze periode in verschillende mbo-instellingen discussie over de plaats van het vak Nederlands. Een eenvormig beeld van de positionering van Nederlands